

مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز
دوره سیزدهم، شماره های اول و دوم، پائیز ۱۳۷۶
و بهار ۱۳۷۷ (پیاپی ۲۵ و ۲۶)

آسیب شناسی اجتماعی با تکیه بر عوامل خانوادگی :
مطالعه موردی شهرستان بزم

دکتر محمدحسن مقدس جعفری
دانشگاه شهید باهنر کرمان

خلاصه

مقاله حاضر بر گرفته از پژوهشی است در زمینه آسیب شناسی اجتماعی شهرستان بزم که گزارش نهائی آن در هفت فصل تهیه و تدوین شده است. یکی از این فصول مربوط به "خانواده" است که در آن به بررسی رابطه عوامل خانوادگی جامعه تحت پژوهش با آسیبهای اجتماعی پرداخته شده است. در پژوهش مورد بحث ۴۴۵ نفر مجرم زن و مرد که محل ارتکاب جرایم آنها حوزه شهرستان بزم بوده است به عنوان نمونه تحقیقی انتخاب شدند و تحت بررسی قرار گرفتند. ابزار به کار گرفته شده در این پژوهش عبارتست از پرسشنامه پژوهشی که شامل ۹۱ سوال می باشد. به علاوه از آزمون شخصیتی کوتاه شده مینه سوتا (ام. ام. پی. آی) جهت تعیین اختلالات روانی و شخصیتی افراد تحت مطالعه استفاده شده است. همچنین از ماتریسهای پیشرفته ریون برای تعیین بهره هوشی آنها استفاده گردید. اطلاعات آماری با استفاده از برنامه کامپیوتری اس - پی - اس - اس مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و رابطه متغیرها با

استفاده از شیوه آماری مجذور خی مشخص گردید. همچنین جداول مختلف و نمودارهای لازم با کامپیوتر تهیه و ترسیم شدند. نتایج به دست آمده با نظریه ها و تحقیقات انجام شده قبلی هم آهنگی دارد. مقاله حاضر به دلیل رعایت اختصار تنها به بررسی رابطه عوامل خانوادگی نمونه پژوهشی با جرم پرداخته است.

واژه های کلیدی: ۱- آسیب شناسی اجتماعی ۲- بزهکاری اجتماعی ۳- خانواده و بزهکاری

۱. مقدمه

بدون تردید آسیبهای اجتماعی پیشینه ای به قدمت تاریخ بشریت دارند. در تمام طول تاریخ افرادی بوده اند که به دلایل گوناگون هنجارها، مقررات و مقدسات اجتماعی را نادیده گرفته و دست به اعمال مجرمانه زده اند. عمل مجرمانه نظم اجتماعی را مختل می سازد و جامعه را دچار اختلال و نابسامانی می نماید. بنابراین آسیبهای اجتماعی هر گونه رفتار فردی و گروهی را شامل می شود که از هنجارهای اجتماعی انحراف داشته باشد و به حقوق افراد جامعه آسیب برساند. چون آسیبهای اجتماعی و جرایم اموری نسبی هستند، بنابراین بر حسب فرهنگها، جوامع و مکاتب مختلف تعاریف گوناگونی برای آنها وضع شده است. فراوانی جرایم و آسیبهای اجتماعی مختلف و روند افزایشی آن در شهرستان بم از استان کرمان به عنوان یک شهر آسیب خیز، از مسایلی بود که مسئولان دولتی، مصلحان اجتماعی و اهالی این شهرستان را نگران ساخته بود. از یک طرف نیروی انسانی و مادی زیادی باید مصروف مهار کردن عوامل بزهکار بشود و از سوی دیگر روند اصلاحات در جو آلوده به جرم و در نتیجه تنش و اضطراب حاصل از آن با کندی صورت می گیرد. بنابراین هدف اصلی از انجام این تحقیق شناخت انواع جرایم و رابطه آن با متغیرهای دیگر و همچنین عوارض حاصل از آن در این شهرستان بوده است. طبیعی است که این شناخت ها و پیشنهادات و راه حل های ارائه شده به عنوان وسیله ای مؤثر در برنامه ریزیهای اجتماعی، اقتصادی کاربرد عملی نیز داشته است.

۲. مروری بر تحقیقات پیشین

از آنجا که تاریخ بشری شاهد نابسامانیهای رفتاری و اعمال بزهکارانه فراوان بوده است، لذا توجه به علل این اعمال و مطالعه این رفتارهای آسیب آفرین از نقطه نظرهای گوناگون مدنظر اندیشمندان و متفکرین اجتماعی بوده است. شاید بتوان گفت که قدیمی ترین مطالعه و بررسی

رفتارهای انسانی بر اساس صفات و ویژگیهای جسمانی و بدنی توسط بقراط حکیم صورت پذیرفته است. بقراط بدن انسان را دارای چهارنوع خلط می دانست: خون، بلغم، صفرا و سودا. بنابراین، چنین می انگاشته که میان وجود آدمی و جهان خارج رابطه هایی برقرار است و عناصر چهارگانه یعنی آب، آتش، باد و خاک در بدن خواص و آثاری دارند. حال اگر خون هر چهار عنصر مذکور را دارا باشد، فرد انسانی سالم و در غیر این صورت او از حالت بهنجار خارج می شود.

جالینوس بر مبنای نظر بقراط به این عقیده دست یافت که مردم برحسب غلبه هر یک از این چهار خلط از حیث مزاج و صفات روانی با هم تفاوت خواهند داشت. به عبارت دیگر او مزاج ها را چهار نوع می دانست: دموی، صفراوی، بلغمی و سوداوی و برای هر یک از این مزاج ها صفات صوری و روانی ویژه ای در نظر می گرفت که به ترتیب زیر می باشد:

الف - دموی مزاج:

از نظر اخلاقی آدمی خوش گذران، خوش بین، جدی و فعال است، ولی این افراد از نظر فعالیت ذهنی زیاد عمیق نیستند.

ب - صفراوی مزاج:

افرادی باریک اندام و از نظر اخلاقی تندخو، زودخشم، جاه طلب، پرخاشگر، برتری جو، حسود و ثابت قدم هستند.

ج - بلغمی مزاج:

افرادی تنومند، پرچربی، قطور، اخلاقاً دیرانگیز، زودآشنا، اجتماعی، کم فعالیت، لاقید و کند ذهن هستند.

د- سوداوی مزاج:

افراد این گروه انسانهایی مغموم، غیراجتماعی و از کار و کوشش گریزان و مضطرب و ناراحت و بدبین می باشند.

علاوه بر مسایل یاد شده یونانیان قدیم علت ارتکاب رفتارهای بزهکارانه را تقدیر یا سرنوشت می دانستند و معتقد بودند که سرنوشت یا تقدیری که رفتار و کردار افراد را تحت تأثیر قرار می دهد تحت نفوذ نیروهای مرموزی است که در اختیار بشر نمی باشد. در واقع مجرم فرد بدطینتی است که ارواح خبیث در او حلول کرده اند. به همین دلیل اجرای مجازاتهای شدید و حتی شکنجه های جسمانی را مجاز می دانستند و آن را عامل تزکیه نفس مجرم می پنداشتند. اما با تحولات فکری آن عصر به خصوص با طرح اندیشه های سقراط، حکیم دانای یونان، از شدت این نگرش ها و مجازات ها کاسته می شود. چنانکه سقراط می گوید: «ما نیابستی با

تبهکاران با خشونت رفتار کنیم بلکه به آنها بیاموزیم که به چه ترتیب از ارتکاب بزه خودداری نمایند، زیرا جنایت ثمره نادانی و جهل است و تعداد بی شماری از افراد که در نتیجه بدشانسی نتوانسته اند معرفتی کسب کنند مرتکب جرم می شوند.^۲

افلاطون فیلسوف دیگر یونانی در تشریح علل و عوامل ارتکاب جرم، عوامل اجتماعی و اقتصادی به خصوص فقر و ثروت را منشأ بروز جرایم اعلام کرده و معتقد است که عامل مذکور عواطف انسانی را دگرگون ساخته و افراد را به طرف بزهکاری می کشاند. ارسطو نیز معتقد بود که وضع جسمانی و روانی افراد در ارتکاب بزه مؤثرند.^۳

از مجموعه مطالعات انجام شده چنین نتیجه گیری می شود که اعمال مجرمانه و رفتارهای آسیبی دارای چند عامل متفاوت هستند و در واقع نمی توان به عنوان پدیده های تک علتی به مطالعه این رفتارها پرداخت، چنان که صانعی ضمن تشریح علل رفتار مجرمانه تحت عنوان قانون شماره یک، در زمینه این گونه رفتارها می نویسد: در ایجاد رفتار مجرمانه ترکیبی از عوامل موجد جرم دخالت دارند و چون این عوامل از نظر کمی و کیفی فرق می کنند پس ایجاب و ایجاد رفتارهای مجرمانه نسبی است.^۴ به تعبیر کی نیا از ویژگی چند علتی بودن رفتار مجرمانه این نتیجه ضمنی به دست می آید که در تجزیه و تحلیل یک رفتار، جدا کردن بعضی علل یا عوامل به عنوان یک واقعیت تفکیک شده بدون در نظر داشتن ارتباط آن با عوامل دیگر کاری دور از صواب و منطق عقل سلیم است.^۵

تحقیقات و پژوهش های انجام شده در خصوص آسیب های اجتماعی نشان می دهد که عوامل مختلف اجتماعی و روانی در رابطه با جرم و بزهکاری مؤثرند. در وهله اول عوامل زاینده جرم را می توان به دو گروه کلی و بزرگ تقسیم نمود که عبارتند از: ۱- عوامل درونی یا روانی ۲- عوامل بیرونی یا اجتماعی.

از آنجا که خانواده به عنوان یکی از عوامل اجتماعی مؤثر در رفتارهای آسیبی مطرح است لذا پژوهشهای بسیاری در این خصوص انجام شده است. کی نیا می گوید: "تحقیق گلوک ها روی پانصد (۵۰۰) نوجوان عادی نشان می دهد که ظاهراً بین والدین و اجداد نوجوانان بزهکار نسبت به افراد عادی تعداد تبهکاران بیشتر بوده است."^۶

شاو و مک کی به این نتیجه رسیدند که ۴۲/۵ درصد نوجوانان بزهکار و ۳۶/۱ درصد نوجوانان مجرم از خانواده های متلاشی شده برخاسته اند. تحقیقات مرکز ووکرسون ۴۵ درصد بزهکاران را به خانواده های از هم پاشیده نسبت داده اند.^۷

سوشی وایت نیز در تحقیقات خود روابط ضعیف نوجوانان بزهکار با پدرانشان را در مقایسه با افراد عادی ملاحظه کرده است.^۸ همچنین تحقیقات باولبی نشان می دهد که جدایی مستمر

بچه از مادرش در پنج سال اول زندگی او را بیشتر در معرض زمینه های بزهکاری قرار می دهد.^۹

برخی محققان به خاطر اهمیتی که نهاد خانواده در تشکل شخصیت کودکان و رفتار فرزندان دارد پا را فراتر نهاده و به نکات ریز و ظریفی در ساخت خانواده توجه کرده اند. برای مثال یکی از این نکات مقام و موقعیت کودک در خانواده است.

ساترلند می نویسد: به طور کلی چنین تصور می شود که یگانه فرزند خانواده بیشتر آماده بزهکاری است.^{۱۰} هر چند بررسی ها صحت این مدعا را تأیید نکرده اند ولی لسوی در نیویورک، فلورانس گودونو و آلیس لی هی نیز به این نکته پی برده اند.^{۱۱}

۳. مروری کوتاه بر پیشینه تحقیق حاضر

۳.۱. خانواده

خانواده اولین هسته جامعه و یکی از نهادهای مهم اجتماعی است. تصور وجود جامعه بدون خانواده غیر ممکن است. در کلیه جوامع بشری خانواده به عنوان یکی از گروههای نخستین نقش تربیتی مهمی را در رفتار افراد خود به ویژه کودکان ایفا می کند. روابط نزدیک و صمیمانه ای که معمولاً بین اعضای خانواده حاکم است در شکل گیری شخصیت کودک تأثیر به سزایی دارد. کولی معتقد است که: "کودک از بدو تولد تحت نفوذ و سیطره گروههای اولیه چون خانواده، گروه همسالان، گروه همبازی و همسایگان می باشد، این گروههای اولیه با روابط چهره به چهره (رویاروی) و نزدیکی که با یکدیگر دارند قالب تمامی ویژگیهای شخصیت و رفتار و گرایشهای اجتماعی فرد را تشکیل می دهند."^{۱۲}

برخی والدین با رفتارهای ناآگاهانه و گاهی بی توجهی به فرزندان ممکن است تأثیرات نامطلوبی در شخصیت کودک خود داشته باشند. گفته شده است که: "غالب مجرمان احساس می کنند که از محبت و توجه والدین بی بهره بوده اند، این امر مؤید آن است که محیط با ظاهر خوب ممکن است نارسائیهایی در بطن خویش داشته باشند."^{۱۳}

رابطه ناهنجار میان پدر و مادر که به صورت الگوهای غلط و نامتعادل پدرسالاری و یا مادرسالاری، تربیت ناشایسته کودکان که بدون انضباط و راهنمایی صورت می گیرد، غفلت والدین به علت فقدان عشق به خودشان و به کودکان، بیماری، فقر و دیگر مشکلات خانواده، در زندگی امروزی باعث می شود که فعالیت های ضد اجتماعی در کودکان ریشه بگیرد. ارتباط ضعیف والدین با فرزندان، بی تفاوتی پدران و مادران و یا والدینی که بیش از حد به فرزندان

خود آزادی می دهند، والدینی که خود قید و بند های اجتماعی را رعایت نمی کنند و یا آنها را بی مقدار می پندارند و بالاخره پدران و مادرانی که کودکان خویش را مورد بی مهری مکرر قرار می دهند، کودکانی را پرورش می دهند که در بزرگسالی دشمن اجتماع می شوند و شیوه زندگی آنها بر پایه انتقام و تلافی جویی استوار است.

تعارض در کانون خانواده، چه این تعارض میان خود والدین باشد و یا این که بین والدین و فرزندان، از جمله عوامل جرم زا محسوب می شود. ... هر یک از والدین برای این که بیش از دیگری در دل کودک راه یابد و مقام نخست را به خود اختصاص دهد بر تعارض موجود می افزاید، در چنین حالی تربیت کودکان با شکست مواجه می شود.^{۱۴}

کثرت تعداد فرزندان اگر چه فی نفسه در پیدایش آسیبهای اجتماعی تأثیری ندارد، ولی با توجه به این که منابع مالی، عاطفی و زمانی باید میان گروه کثیری از فرزندان خانواده تقسیم شود و هر چه مخرج این کسر بزرگتر باشد سهم فرزندان کمتر خواهد بود، می تواند سبب شکست والدین در تربیت صحیح کودکان گردد. * آستانه حساسیت در برابر عوامل عمومی بزهکاری در خانواده هائی که دارای فرزندان متعدد هستند، افزایش می یابد و فرزندان این گونه خانواده ها آمادگی بیشتری برای ارتکاب جرم پیدا می کنند.^{۱۵}

۲.۳. آسیب شناسی اجتماعی و جرم

آسیب شناسی اجتماعی در جامعه شناسی عبارت از مطالعه بی نظمی ها و نابسامانی های اجتماعی است. به همین جهت قلمرو آسیب شناسی اجتماعی، مطالعه اعمال و رفتارهای غیر عادی و علل و عوامل آنهاست.^{۱۶} امیل دورکیم جامعه شناس مشهور فرانسوی در تعریف جرم می گوید: * جرم یعنی هر عملی که قابل مجازات است.^{۱۷} بنا به اعتقاد ما نهایم جرم قبل از هر چیز یک مفهوم غیر قانونی شدن رفتار است. یعنی رفتار انسانی که تحت قانون جزا قابل مجازات است.^{۱۸}

جرم به عنوان یکی از پدیده های اجتماعی همواره در طول تاریخ بشری مورد توجه اندیشمندان بوده و از دیدگاههای متفاوت مورد بررسی قرار گرفته است. این تفکر که مجرمین جانیان بالفطره هستند نه تنها در زمانهای کهن، بلکه در روزگار جدید نیز طرفدارانی دارد. و حتی به رابطه بین قسمتهای مختلف چهره و خصایص گوناگون رفتاری نیز اشاره شده است و گفته اند که چهره شریران در حد جنون با خرس ها مشابه است و بین افراد مجرم و سر حیوانات گوناگون شباهت هایی وجود دارد.

از سوی دیگر تأثیر محیط اجتماعی را بر پیدایش جرم و اعمال مجرمانه نه تنها دورکیم مورد تأکید قرار می دهد بلکه لاکاسانی هم به آن می پردازد. *جوامع بزهکارانی دارند که لایق

آن جوامع هستند... محیط اجتماعی غذای پرورش بزهکاری است، میکرب (بزهکار) عنصری است که اهمیت پیدا نمی کند مگر روزی که غذای پرورش (محیط اجتماعی) آن میکرب را مانند خمیری آماده کند.^{۱۹} لاکاسانی و مانووریه معتقدند که " مجرم یک قربانی بیچاره نظام اجتماعی است و نقص سازمان اجتماعی او را جنایتکار کرده است."^{۲۰} لاکاسانی معتقد است که مجرم مسئول عمل خود نیست و این اجتماع و کوتاهی ها و نارسائی های جامعه است که در آن مجرم بروز و ظهور می کند. او آن چنان نقش جامعه را در بروز جرم برجسته می نماید که گویا خود مجرم هیچ گونه تقصیری ندارد. وی می گوید: " تمام مردم دنیا به استثناء جنایتکار مقصرند."^{۲۱}

خلاصه آن که مطالعه جرم به عنوان یک پدیده اجتماعی و رفتارهای مجرمانه بدون در نظر گرفتن اوضاع و احوال اجتماعی - فرهنگی جامعه ای که در آن جرم واقع شده است نمی تواند به عنوان یک مطالعه اساسی تلقی شود، زیرا رابطه تنگاتنگی بین جرم و جامعه وجود دارد. در واقع نمی توان درباره جرم، جرم به معنی عام کلمه نه یک جرم خاص، سخن گفت و محیط اجتماعی را که در آن جرم به وجود آمده نادیده گرفت، و نیز به هنگام بحث درباره جرم نمی توان در قلمروی بیش و کم وسیع همیشه مؤثر، سهم محیط اجتماعی را در تکوین و رشد یا نقصان یافتن جرم فراموش کرد.^{۲۲}

۳.۳. بزهکاری

بزهکاری وضع یا حالتی است که شخص تخطی کننده از الزامات قانونی خود را با آن مواجه می یابد. در این صورت، ارتکاب جنایت موجب اسناد مسئولیت به مجرم می شود و متعاقب آن با مجازات هایی روبرو می شود. اصطلاح بزهکاری را می توان به هنگام مشخص ساختن ویژگیهای تمامی صورت خطی از قانون و همچنین امور جنایی (نظیر دزدیها، تقلب ها، جرایم، سو استفاده های مالی و...) که در کشور یا منطقه و یا دورانی خاص صورت وقوع می یابند، به کار برد.^{۲۳}

۴. فرضیه ها

در تحقیق حاضر تعدادی فرضیه براساس متغیرهای اجتماعی تهیه گردید و مورد سنجش قرار گرفت. در اینجا تنها به بیان تعدادی از فرضیه ها که به بحث مقاله مربوط می باشد بسنده خواهیم کرد:

- الف - به نظر می رسد افرادی که دوران کودکی خود را در خانواده های پرجمعیت، فقیر و متلاشی گذرانده اند و در نتیجه از احساس محبت، امنیت و حمایت، به خصوص از سوی والدین بی بهره بوده اند و ارتکاب آنها به اعمال بزهکارانه در بزرگسالی رابطه معنی داری وجود دارد.
- ب - به نظر می رسد که بین میزان آگاهی والدین از مبانی و اصول تعلیم و تربیت و عدم ارتکاب فرزندان به جرم و بزه، رابطه معنی داری وجود دارد.
- ج - به نظر می رسد که والدین مجرمین خود نیز اغلب افرادی لابلالی و بی بند و بار و احياناً بزهکارند (بین ارتکاب جرم والدین با ارتکاب جرم فرزندان رابطه معنی داری وجود دارد).
- د- به نظر می رسد که بین ارتکاب جرم فرزندان و والدین ناسازگار و متارکه کرده و یا احياناً چند زنه رابطه معنی داری وجود دارد.
- ه - به نظر می رسد که اگر در زندان دقت کافی مراعات نگردد و شرایط استاندارد و مناسب در محیط زندان وجود نداشته باشد، خود می تواند به عنوان محلی برای تبادل تجربیات بزهکارانه مورد استفاده مجرمین قرار گیرد و زمینه جرایم بعدی را فراهم نماید. بنابراین میان ارتکاب جرم و تعداد دفعات محکومیت و زندانی شدن می تواند رابطه معنی داری وجود داشته باشد.

۵. روش تحقیق

۵.۱. نوع پژوهش

تحقیق و مطالعه حاضر از نوع پیمایشی است. تحقیق پیمایشی در موارد به خصوصی کاملاً مناسب است، یعنی اگر به طرز مناسبی مورد استفاده قرار گیرد می تواند بسیار مؤثر باشد. اطلاعاتی را که از طریق پیمایش به دست آمده است می توان به سه مقوله کلی تقسیم کرد: (۱) اطلاعات مربوط به مسائل روز، (۲) نگرش های افراد درباره مسائل اساسی تر (۳) تشخیص واقعیاتی در مورد افراد مصاحبه شده.^{۲۴} پیمایش هایی که در علوم اجتماعی مورد استفاده واقع می شود، به مسائل مهمی توجه می نماید. همان گونه که ذکر شد سومین نوع اطلاعاتی که در پیمایش ها به دست می آید، اطلاعاتی واقعی درباره خود پاسخ دهندگان است. پرسشهایی در زمینه سوابق تحصیلی پاسخ دهنده، مذهب، شغل، درآمد، سن و غیره در این مقوله قرار می گیرد.^{۲۵}

۲.۵. ابزار تحقیق

ابزارهای به کار گرفته شده در تحقیق حاضر عبارتند از: یک پرسشنامه تحقیقاتی شامل ۹۱ سؤال بسته که عمدتاً بر اساس فرضیات تحقیق تهیه گردیده است. علاوه بر پرسشنامه تحقیقاتی از آزمون شخصیتی و روانی جهت تعیین وضعیت روانی مجرمین تحت مطالعه و مقایسه نیم رخ روانی آنها با افراد عادی (گروه گواه) استفاده گردید. به علاوه از آزمون هوشی بزرگسالان ریون که مشهور به ماتریسهای پیشرفته ریون^{۲۶} می باشد، برای تعیین بهره هوشی افراد تحت پژوهش نیز استفاده به عمل آمد.

۳.۵. روش جمع آوری اطلاعات

اطلاعات تجربی تحقیق عمدتاً از طریق روش پرسشنامه ای جمع آوری گردید. البته در موارد معدودی نیز از روش مصاحبه بهره گرفتیم که در این خصوص از ضبط صوت استفاده گردید، اطلاعات مربوط به وضعیت روانی و هوشی افراد تحت پژوهش نیز به وسیله آزمون شخصیتی کوتاه شده چند وجهی مینه سوتا^{۲۷} و همچنین آزمون هوشی پیشرفته بزرگسالان ریون جمع آوری شده است.

۴.۵. روش آماری

تجزیه و تحلیل اطلاعات آماری این پژوهش با استفاده از شاخص های آماری مختلف مانند مجذور خی و میانگین انجام شد. جداول یک بعدی و دو بعدی و همچنین نمودارهای لازم با کامپیوتر رسم شده و مورد استفاده قرار گرفته است. در محاسبات کامپیوتری از برنامه اس - پی - اس - اس استفاده شد.

۵.۵. نمونه پژوهش

نمونه انتخاب شده عبارتست از کلیه بازداشت شدگان زندان شهرستان بم و نیز آن دسته از زندانیان محبوس در ندامتگاه مرکزی شهرستان کرمان که در زمان انجام تحقیق بازداشت بوده و جرم خود را در حوزه شهرستان بم مرتکب شده اند که جمعاً ۴۱۲ نفر بودند. همچنین تعداد ۳۳ نفر از محکومین قبلی که در زمان انجام تحقیق از زندان آزاد شده بودند، شناسایی شده و مورد بررسی قرار گرفتند. لازم به بیان است که محکومین قبلی که در خارج از زندان به سر می بردند علاقه چندانی جهت پاسخگویی به سؤالات و دادن اطلاعات از خود نشان نمی دادند، به همین دلیل تعداد این گروه قلیل و معدود می باشد. روی هم رفته تعداد ۴۴۵ نفر مجرم زندانی و آزاد شده به عنوان نمونه انتخاب و تحت مطالعه و بررسی واقع شدند.

۶. یافته ها

۶.۱. جنس

بر اساس اطلاعات آماری کسب شده اکثریت مجرمین تحت مطالعه را مردان تشکیل می دهند، به شکلی که ۹۱/۷۳ درصد آنها مرد و فقط ۸/۲۷ درصد باقیمانده زن هستند.

۶.۲. سن

در اینجا لازم است یادآوری شود، از آنجا که این مطالعه در خصوص جرایم کودکان و نوجوانان نبوده است لذا کلیه افراد تحت مطالعه بالاتر از سن ۱۸ سالگی می باشند. اطلاعات به دست آمده در خصوص سن پاسخگویان در شش طبقه دسته بندی گردید که در جدول شماره ۱ فراوانی و درصد فراوانی آن ملاحظه می شود.

جدول شماره ۱

سن و جرم

فراوانی / سن و درصد /	زیر ۲۰ سال	۲۰-۲۴	۲۵-۲۹	۳۰-۳۴	۴۰-۴۰	بالاتر از ۴۰	جمع
فراوانی مشاهده شده	۷۲	۱۰۱	۱۰۷	۶۰	۳۸	۵۵	۴۳۳
درصد فراوانی	٪۱۶/۶۳	٪۲۳/۳۳	٪۲۴/۷۱	٪۱۳/۸۶	٪۸/۷۸	٪۱۲/۷۰	٪۱۰۰
فراوانی مورد انتظار	۷۲	۷۲	۷۲	۷۲	۷۲	۷۲	۴۳۳

۶.۳. وضعیت نظام وظیفه

در این تحقیق اطلاعاتی هم در خصوص وضعیت نظام وظیفه گروه مردان تحت مطالعه کسب گردید. از بین ۳۲۹ نفر که به این سؤال پاسخ داده اند، ۷۰ نفر یعنی ۲۱/۲۸ درصد آنها از خدمت سربازی فرار کرده اند. چنان که ملاحظه می شود رقم نسبتاً بالایی از آنها از خدمت نظام وظیفه فراری شده اند، که این مسأله خود به عنوان یکی از عوامل و یا حداقل مقدمه ارتکاب جرم می تواند مورد بررسی و مطالعه قرار گیرد.

۴.۶. تعداد دفعات محکومیت

در خصوص تعداد دفعات ارتکاب جرم که منجر به محکومیت و بازداشت و زندانی شدن افراد تحت مطالعه شده است، اطلاعاتی حاصل شد. بر اساس این اطلاعات ۳۴/۸۲ درصد پاسخگویان برای اولین بار و ۴۵/۵۴ درصد برای دومین بار و ۷/۱۴ درصد نیز برای سومین دفعه بازداشت شده اند و ۱۲/۵۰ درصد باقیمانده، بیشتر از سه بار سابقه محکومیت و زندان دارند. میانگین سالهای محکومیت به زندان در بین گروه تحت مطالعه ۱۵/۶۷ سال و میانگین سالهایی که در بازداشت بوده اند ۳/۶۵ سال می باشد.

در جدول شماره ۲ تعداد دفعات محکومیت افراد تحت پژوهش نشان داده می شود.

جدول شماره ۲

تعداد دفعات محکومیت به زندان

فرآوانی / تعداد و درصد / حبس	اولین بار	دومین بار	سومین بار	بیشتر از سه بار	جمع
فرآوانی مشاهده شده	۳۹	۵۱	۸	۱۴	۱۱۲
درصد فرآوانی	٪۳۴/۸۲	٪۴۵/۵۴	٪۷/۱۴	٪۱۲/۵۰	٪۱۰۰
فرآوانی مورد انتظار	۲۸	۲۸	۲۸	۲۸	۱۱۲

۵.۶. نوع جرم

علاوه بر اطلاعات ذکر شده لازم بود که نوع جرم افراد تحت پژوهش نیز مشخص شود، بر همین اساس، اطلاعات مورد نظر جمع آوری گردید. یافته های آماری در این خصوص نشان می دهد که متأسفانه ۷۴/۰۸۱ درصد از افراد تحت مطالعه به دلیل جرایم مربوط به مواد مخدر دستگیر و زندانی شده اند. در اینجا لازم به ذکر است که این رقم مربوط به خرید، فروش و حمل مواد مخدر می باشد نه مصرف آن، زیرا در زمان انجام تحقیق مصرف کردن مواد مخدر جرم محسوب نمی شد. در صورت دستگیری، معتادان تنها به مرکز بازپروری جلب می شدند. ۷/۵۳ درصد دیگر از گروه مورد پژوهش به جرم قتل در بازداشت به سر می بردند. ۵/۷۱ درصد نیز به علت سرقت، ۱/۳۰ درصد به جرم ضرب و جرح و ۱/۶۵ درصد دیگر به دلیل شراکت در زندان محبوس بودند. خوشبختانه قابل ذکر است که رقم ناچیز ۰/۲۹ درصد، یعنی تنها یک نفر

در گروه تحت مطالعه به دلیل اعمال منافی عفت (منکرات) زندانی شده بود. ۸/۸۳ درصد باقی مانده نیز به دلیل جرایم متفرقه دیگر دستگیر و زندانی شده بودند.

۶. زمان و علت جداشدن از خانواده

جهت بررسی وضعیت خانوادگی گروه تحت مطالعه در رابطه با مجرمیت آنها نیز اطلاعاتی جمع آوری گردید. از جمله این که در چه سنی از خانواده های خود جدا شده اند از آنها سؤال شد. از مجموع افرادی که به این سؤال پاسخ دادند ۳۱/۶۱ درصد در سنین مختلف قبل از ۱۵ سالگی به دلایل گوناگون از جمله متارکه والدین، مرگ یکی از والدین و یا عوامل دیگر، از خانواده های خود جدا شده و به صورت مستقل و یا با یکی از خویشاوندان به زندگی ادامه داده اند. جالب است بیان شود که میانگین سن جدا شدن از خانواده در گروه تحت بررسی ۱۷/۲۳ سال می باشد. در مورد علت جدا شدن از خانواده نیز اطلاعاتی حاصل شد، بر اساس این اطلاعات ۴۳/۰۸ درصد پاسخگویان به علت فوت پدر و ۱۶/۹۲ درصد به دلیل فوت مادر و ۱۳/۸۵ درصد دیگر نیز علت این جدایی زودرس را از کانون خانواده متارکه والدین ذکر کردند و ۲۶/۱۵ درصد باقیمانده هم عوامل دیگری را علت جدا شدن خود از خانواده هایشان دانسته اند.

۶.۷. تعداد دفعات ازدواج پدر و مادر

بر اساس اطلاعات به دست آمده ۷۲/۳۴ درصد از پدران پاسخگویان یک بار ازدواج کرده اند و ۲۱/۷۵ درصدشان دو بار ازدواج نموده و ۵/۹۱ درصد باقیمانده بیش از دو بار اقدام به ازدواج نموده اند. همچنین در مورد تعداد دفعات ازدواج مادران آنها اطلاعات به دست آمده به این ترتیب است که ۸۹/۶۹ درصد آنها یک بار ازدواج کرده اند و ۹/۸۳ درصد دیگر دو بار ازدواج نموده اند و تنها ۰/۴۸ درصد بیشتر از دو بار ازدواج کرده اند.

۶.۸. میزان تحصیلات پدران و مادران

یکی از عوامل مهم در خانواده که به طور مستقیم و غیر مستقیم در شکل گیری شخصیت و رفتار فرزندان نقش مؤثر و به سزائی دارد میزان تحصیلات پدران و مادران است. اطلاعات به دست آمده در تحقیق حاضر نشان می دهد که متأسفانه ۷۹/۶۹ درصد از پدران گروه تحت مطالعه بی سواد می باشند. سواد ۷/۴۶ درصد دیگر از آنها در حد خواندن و نوشتن (در حد نهضت) بوده و ۱۰/۳۰ درصد نیز تحصیلاتی در سطح ابتدایی دارند و تنها ۲/۷۴ درصد پدران آنها از تحصیلاتی بیش از سطح ابتدایی برخوردارند. در جدول زیر میزان تحصیلات پدران افراد تحت پژوهش و نتیجه محاسبات انجام شده آمده است.

جدول شماره ۳

میزان تحصیلات پدران

جمع	عالی	متوسطه	راهنمایی	ابتدائی	در حد نهضت	بیسواد	تحصیلات پدران / فراوانی و درصد
۳۸۹	۱	۴	۶	۳۹	۲۹	۳۱۰	فراوانی مشاهده شده
%۱۰۰	%۰/۲۶	%۱/۰۳	%۱/۴۵	%۱۰/۰۳	%۷/۴۶	%۷۹/۶۹	درصد فراوانی
۴۰۰	۶۵	۶۵	۶۵	۶۵	۶۵	۶۵	فراوانی مورد انتظار

$$X_2^2 = 1130 / 512$$

$$DF = 5$$

به منظور تعیین معنی دار بودن فراوانیهای موجود در جدول فوق از آزمون مجذور خی استفاده شده است. بر اساس نتایج این آزمون مجذور خی محاسبه شده با درجه آزادی (۵) و در سطح $0/01$ ($1130/512$) می باشد. بنابراین با ۹۹ درصد اطمینان نتیجه گرفته می شود که بین فراوانیهای مشاهده شده و فراوانیهای مورد انتظار اختلاف معنی دار وجود دارد.

همچنین در خصوص میزان تحصیلات مادران گروه تحت مطالعه اطلاعاتی کسب شد، متأسفانه آمار نشان می دهد که وضعیت تحصیلی مادران آنها نسبت به پدرانشان اندوهناکتر است، چنان که $91/50$ درصد از مادران آنها کاملاً بی سواد بوده و تحصیلات $2/50$ درصد دیگر از آنها در حد خواندن و نوشتن (در حد نهضت) است و $5/25$ درصد نیز دارای تحصیلات ابتدایی بوده و تنها $0/75$ درصد تحصیلاتی بیشتر از سطح ابتدایی دارند. در جدول شماره ۴ میزان تحصیلات مادران و نتایج محاسبات آماری مشاهده می شود.

جدول شماره ۴

میزان تحصیلات مادران

جمع	عالی	متوسطه	راهنمایی	ابتدائی	در حد نهضت	بیسواد	تحصیلات مادران / فراوانی و درصد
۴۰۰	۰	۳	۰	۲۱	۱۰	۳۶۶	فراوانی مشاهده شده
%۱۰۰	%۰	%۰/۷۵	%۰	%۵/۲۵	%۲/۵۰	%۹۱/۵۰	درصد فراوانی
۴۰۰	۶۶	۶۶	۶۶	۶۶	۶۶	۶۶	فراوانی مورد انتظار

$$X_2^2 = 1617 / 590$$

$$DF = 5$$

به منظور تعیین معنی دار بودن فراوانی های موجود در جدول مربوط به میزان تحصیلات مادران افراد تحت پژوهش نیز از آزمون مجذور خی استفاده شده است، بر اساس این آزمون مجذور خی محاسبه شده (۱۶۱۷/۵۹۰) با درجه آزادی (۵) در سطح $0/01$ ٪ از مجذور خی در جدول آماری بزرگتر است. بنابراین با 99 ٪ اطمینان نتیجه گرفته می شود که بین فراوانیهای مشاهده شده و فراوانیهای مورد انتظار اختلاف معنی داری وجود دارد.

۹.۶. نوع رابطه والدین با فرزندان

یکی دیگر از عوامل مهم و اثرگذار خانوادگی بر شخصیت و رفتار کودکان، نوع رابطه با فرزندان است. در این زمینه نیز اطلاعاتی از گروه تحت پژوهش به دست آمد، بر اساس این اطلاعات اغلب والدین در دوران کودکی و نوجوانی فرزندان خویش، با آنها رابطه منطقی و مناسب نداشته اند، چنان که طبق آمار حاصله 59 درصد از پدران و 67 درصد از مادران آنها دارای روابط غیر منطقی با فرزندان خود بوده اند، به شکلی که $50/70$ درصد از پدران و $67/45$ درصد از مادران در دوران کودکی و نوجوانی نسبت به فرزندان خویش نازکش بوده اند و $8/80$ درصد پدران و همچنین $3/69$ درصد مادران رابطه شان با فرزندان خود طرد کننده بوده است. همچنین $18/31$ درصد پدران و $18/79$ درصد مادران پر توقع بوده اند و نیز $22/18$ درصد پدران و $10/07$ درصد مادران نسبت به فرزندان خود سختگیر بوده اند.

۱۰.۶. بعد خانواده

بررسی و تجزیه و تحلیل اطلاعات به دست آمده در خصوص تعداد اعضای خانواده در گروه مورد تحقیق نشان می دهد که خانواده های این افراد اغلب شلوغ و پرجمعیت می باشد، چنان که میانگین تعداد برادران و خواهران این گروه $5/57$ نفر است که با محاسبه خود پاسخگو و همچنین پدر و مادر او میانگین تعداد اعضای خانواده این افراد به $8/57$ نفر خواهد رسید. حال اگر میانگین تعداد اعضای خانواده گروه تحت پژوهش ($8/57$ نفر) را با میانگین تعداد اعضای خانواده ها در این شهرستان که براساس سرشماری عمومی نفوس سال 1365 در ایران ($5/49$ نفر) به دست آمده^{۲۸}، مقایسه کنیم تفاوت میانگین اعضای خانواده در دو گروه بیشتر از 3 نفر است. با توجه به این آمارها شلوغ بودن و پرجمعیت بودن خانواده های گروه تحت بررسی مشخص می شود. جدول شماره 5 تعداد برادران و خواهران پاسخگو و نتیجه محاسبات آماری نشان داده می شود.

جدول شماره ۵

تعداد برادران و خواهران

تعداد / برادران فراوانی و / خواهران درصد	یک برادر یا خواهر	۲-۳	۴-۵	۶-۷	۸ و بالاتر از ۸ برادر و خواهر	جمع
فراوانی مشاهده شده	۴۸	۱۰۲	۱۳۰	۹۵	۴۶	۴۲۱
درصد فراوانی	٪۱۱/۴۰	٪۲۴/۲۳	٪۳۰/۸۷	٪۲۲/۵۷	٪۱۰/۹۳	٪۱۰۰
فراوانی مورد انتظار	۸۴	۸۴	۸۴	۸۴	۸۴	۴۲۱

$$X^2 = ۶۲/۵۵$$

$$DF = ۴$$

به منظور تعیین معنی دار بودن فراوانیهای موجود در جدول فوق از آزمون مجذور خی استفاده شده است. بر اساس نتایج حاصله مجذور خی محاسبه شده (۶۲/۵۵) با درجه آزادی (۴) و در سطح ۰/۰۱٪ از مجذور خی در جدول آماری بزرگتر است. بنابراین با ۹۹ درصد اطمینان نتیجه گیری می شود که بین فراوانیهای مشاهده شده و فراوانیهای مورد انتظار اختلاف معنی دار وجود دارد.

۶. خویشاوندان درجه اول در خانواده با سابقه محکومیت

مسأله مهم و قابل ذکر دیگری که با رفتارهای آسیبی افراد تحت پژوهش نمی تواند بی ارتباط باشد، بزهکاری و محکومیت یکی از اعضای خانواده و یا چند تن از آنهاست. وقتی از آنها سؤال شد که آیا تا به حال در خانواده شما افراد دیگری به دلیل اعمال خلاف محکوم و زندانی شده اند، از کلیه افراد مذکور ۵۶ نفر که ۱۲/۵۸ درصد را تشکیل می دهند به این سؤال پاسخ مثبت دادند. این افراد دارای خانواده هائی هستند که حداقل یکی از اعضای آن (پدر - مادر - برادر - خواهر) دارای سابقه محکومیت می باشند. با وقوف به این که اکثر این افراد در شرایط حبس به سر برده و با امر پژوهش هم آشنا نبودند، طبیعی به نظر می رسد تصور نمایند که افشای مسائل انحرافی افراد خانواده ممکن است در سرنوشت آنها اثر بگذارد. لذا به همین علت و به احتمال قوی تعدادی از آنها از بیان واقعیت سرباز زده اند. با توجه به این مسأله به نظر می رسد که درصد بیشتری از خانواده های آنها دارای افرادی خلافکار و با سابقه محکومیت باشند.

۷. نتیجه گیری و پیشنهادات

در همه جوامع بشری از جمله در جامعه ایران مردان بیش از زنان در فعالیتهای اجتماعی مشارکت می نمایند، همچنین به دلیل این که زنان بیشتر از مردان تحت کنترل اجتماعی هستند، طبیعی است که میزان جرایم مردان بیش از جرایم زنان باشد. به همین دلایل با توجه به اطلاعات حاصله می بینیم که نسبت مردان در گروه مورد مطالعه ما بیش از زنان بوده است، چنان که ملاحظه می شود این نسبت ۹۱/۷۳ درصد مرد در مقابل ۸/۲۷ درصد زن می باشد.

گر چه عوامل و شرایط مختلف اجتماعی - اقتصادی و فرهنگی در جوامع گوناگون عوامل مهمی در بروز و ارتکاب جرم در سنین مختلف محسوب می شوند، ولی آنچه مسلم است سنین جوانی معمولاً جرم زاتر از بقیه دوره های سنی است. همان طور که ملاحظه می شود اکثریت افراد تحت مطالعه در تحقیق حاضر (۶۴/۶۷٪) به گروههای سنی زیر ۳۰ سال تعلق دارند و ۳۵/۳۳ درصد باقی مانده به گروههای سنی بالای ۳۰ سال وابسته هستند. همچنین براساس محاسبات انجام شده میانگین سن افراد تحت پژوهش ۲۸/۹۳ سال می باشد، (حتی می توان گفت که چون جرایم آنها قبل از انجام تحقیق اتفاق افتاده، در آن هنگام جوانتر هم بوده اند).

بر اساس تحقیقات لئوته بزهکاری از ۱۲ سالگی آغاز و تا ۱۸ سالگی افزایش آن محسوس نیست. از ۱۸ تا ۲۵ سالگی فعالیت جنائی افزایش می یابد. از ۲۵ تا ۳۰ سالگی رقم بزهکاری خیلی بالاست.^{۲۹}

لذا یافته های تحقیق در خصوص سنین جرم زائی، اهمیت توجه خانواده ها به خصوص والدین را به مسائل و مشکلات جوانان و نوجوانان و همچنین مسئولیت تربیتی آنها را در قبال فرزندانشان آشکار می سازد. به علاوه نقش عمده و مهمی را که معلمین و دبیران و اولیای مدارس و آموزشگاهها و برنامه ریزان اجتماعی و خلاصه کلیه افراد، نهادها و سازمانهای اجتماعی مربوط به مسائل نوجوانان و جوانان به عهده دارند، آشکار ساخته و اهمیت آن را مشخص می نماید.

چنان که آمار نشان می دهد ۲۱/۲۸ درصد از افراد تحت مطالعه به دلایل گوناگون از خدمت سربازی فراری شده اند، علاوه بر این که این عمل جرم محسوب می شود، خود می تواند به عنوان مقدمه ارتکاب جرایم سنگین تر در آینده تلقی شود. بنابراین لزوم توجه به این مسأله امری ضروری است. ایجاد اشتغال در جامعه با پرداخت دستمزدهای کافی و تشویق صنعتگران و تعمیرکاران جهت جلوگیری از پیدایش مشاغل کاذب و انگلی که لزوماً نیازی به داشتن گواهی پایان خدمت نظام وظیفه ندارد می تواند تا حدی در کاهش این امر مؤثر باشد.

آمار و اطلاعات حاصله در این تحقیق نشان می دهد تعداد محکومینی که بیش از یک بار به بازداشت محکوم شده اند حدوداً دو برابر کسانی است که برای اولین بار در بازداشت به سر می برند. چنان که ۳۴/۸۲ درصد آنها برای اولین بار و ۶۵/۱۸ درصد دیگر بیش از یک بار دستگیر و زندانی شده اند. با عنایت به این اطلاعات می توان نتیجه گرفت که اول این که محیط زندان نه تنها نتوانسته است تأثیر مثبتی در روحیه و رفتار مجرمین به جای بگذارد، بلکه قبح کیفر و بازداشت و زندانی شدن را نیز در آنها از بین برده است. دوم این که مجرمین زندانی، محیط زندان و بازداشتگاه را محل مناسبی جهت تبادل تجربیات و اطلاعات بزهکارانه دانسته و از این رهگذر به رد و بدل نمودن اطلاعات و تجربیات سوء خود به یکدیگر پرداخته اند. سوم به دلیل عدم حمایت جامعه از محکومین آزاد شده و حتی طرد نمودن و بی توجهی نسبت به آنها در اغلب موارد مشکلات روانی و عاطفی و نیز مشکلات مالی و شغلی و اجتماعی باعث بازگشت مجدد آنها به بزه و ارتکاب جرائم بعدی در آنها می شود. بنابراین پیشنهاد اصلاح و تربیت زندانیان در دوره بازداشت و جدا نگهداشتن زندانیان تازه کار از زندانیان با سابقه و بزهکاران مجرب و نیز حمایت زندانیان آزاد شده به وسیله جامعه و دولت مردان به لحاظ شغلی، اقتصادی، اجتماعی و روانی امری اساسی و ضروری است.

وجود رابطه معنی دار بین نوع جرم و ارتکاب جرم حاکی از این واقعیت است که برخی جرایم در حوزه تحقیق رواج بیشتری دارد. با مراجعه به آمار و ارقام به دست آمده دیده می شود که اکثریت (۷۴/۸۱٪) مجرمین تحت بررسی در رابطه با حمل و قاچاق مواد مخدر مرتکب خلاف شده و به همین علت دستگیر و زندانی شده اند، لازم به بیان است که موقعیت جغرافیایی ایران، این کشور را به عنوان شاهراه اصلی اتصال کشورهای آسیایی تولید کننده مواد مخدر و کشورهای اروپایی مصرف کننده مطرح نموده است. بنابراین علاوه بر عوامل اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و ... که در این زمینه قابل طرح و بحث است، موقعیت جغرافیایی این کشور، به خصوص منطقه مورد مطالعه و همسایگی و هم مرزی این منطقه با کشورهای پاکستان و افغانستان می تواند عامل مهمی در آسیب پذیر نمودن این جامعه از لحاظ حمل و نقل و به تبع آن مصرف مواد مخدر باشد. در اینجا لازم است بیان شود که برخی از جرایم دیگر مانند قتل، آدم ربائی، درگیری، ضرب و جرح و غیره نیز در این منطقه به تبع جرایم مواد مخدر اعمال می شوند. لذا با توجه به مطالب ذکر شده این نتیجه حاصل می شود که علاوه بر فعالیتهای فرهنگی، آموزشی، تفریحی، ورزشی و ... به عنوان شیوه های پیشگیری از آسیب های اجتماعی و مهمتر از آن ایجاد زمینه های ازدواج و اشتغال برای جوانان در منطقه از اهمیت ویژه ای برخوردار است.

آمار نشان می دهد که ۳۱/۶۱ درصد از پاسخگویان در سنین زیر ۱۵ سالگی از خانواده خود جدا شده اند. همچنین بر اساس محاسبات انجام شده میانگین سن جدا شدن آنها از خانواده ۱۷/۲۳ سال می باشد، با توجه به این که در جامعه ایران والدین تا سنین بالا حتی بعد از ازدواج فرزندان، نگران و مراقب و حامی آنها هستند و لزوماً آنها را از حمایت و محبت و راهنمایی خود محروم نمی نمایند، ملاحظه می شود که سن جدا شدن از خانواده در گروه تحت پژوهش ما پائین است. این جدایی زودرس از کانون خانواده می تواند یکی از عوامل عمده و مهم انحراف افراد مورد بحث از معیارها و قوانین اجتماعی تلقی شود. در میان نظریه های بیشتر علمای تربیتی و روانشناسی تقریباً این فرضیه کلی وجود دارد که بچه ها به ادامه مواظبت محبت آمیز والدینشان نیاز دارند تا بتوانند خود را اداره کنند و استعداد های خود را برای ایجاد روابط سازشی با دیگران پرورش دهند.^{۳۰}

در خصوص علت جدا شدن آنها از خانواده هایشان اطلاعات حاصله نشان می دهد که ۶۰ درصد از آنها به دلیل فوت یکی از والدین و یا هر دو در سنین کودکی و نوجوانی ۱۳/۸۵ درصد دیگر نیز به دلیل متارکه و جدا شدن والدین از یکدیگر، در این دوران از خانواده های خود جدا شده اند و ۲۶/۱۵ درصد باقیمانده هم به دلایل گوناگون، کانون خانوادگی را رها نموده اند. همان طور که ملاحظه گردید ۷۹/۶۹ درصد از پدران و ۹۱/۵۰ درصد از مادران آنها کاملاً بی سواد هستند و ۷/۴۶ درصد پدران و نیز ۲/۵۰ درصد مادران قادر به خواندن و نوشتن (در حد نهضت) می باشند، ۱۰/۰۳ درصد پدران و ۵/۲۵ درصد مادران دارای تحصیلاتی در سطح ابتدایی می باشند. در نتیجه تنها ۲/۷۴ درصد پدران و ۰/۷۵ درصد مادران تحصیلاتی بالاتر از سطح ابتدایی دارند. همچنین وجود رابطه معنی دار بین میزان تحصیلات پدران و مادران از یک طرف و مجرمیت و ارتکاب رفتارهای بزهکارانه از طرف دیگر مشاهده گردید، این اطلاعات اهمیت تحصیلات والدین را در ارتباط با عملکرد فرزندان، به خصوص رفتارهای بزهکارانه که در نتیجه عدم اطلاع آنها از اصول و مبانی تعلیم و تربیت است، نشان می دهد.

لازم به یادآوری است که در مورد تعداد دفعات ازدواج والدین افراد تحت پژوهش نیز اطلاعاتی کسب گردید، بر اساس این اطلاعات ۲۷/۶۶ درصد پدران و ۱۰/۳۱ درصد مادران آنها بیش از یک بار ازدواج کرده اند که با توجه به میزان طلاق و متارکه و متلاشی شدن خانواه آنها که قبلاً به آن اشاره شد، این مسأله دور از انتظار نمی باشد.

یکی از عوامل مهم خانوادگی که می تواند در شخصیت و رفتار فرزندان نقش مؤثر و پایداری به جای بگذارد، نوع رابطه و رفتار والدین با آنها در دوران کودکی و نوجوانی است. چنان که آمار نشان می دهد ۵۹ درصد پدران و ۶۷ درصد مادران در دوران کودکی و نوجوانی

فرزندان خود با آنها ارتباطی غیر منطقی و نامناسب داشته اند و چنان که ملاحظه گردید این رفتارها در چهار طبقه (براساس طبقه بندی روانشناسان) از نوع نازکش، طرد کننده، پرتوقع و سختگیر دسته بندی گردید. بالا بودن درصد رابطه و رفتار نامساعد نشان می دهد که این نوع رابطه ها می تواند یکی از عوامل مهم خانوادگی ایجاد رفتارهای بزهکارانه در گروه تحت پژوهش تلقی شود.

چنان که ملاحظه گردید میانگین بعد خانوار در خانواده های نمونه تحت تحقیق ۸/۵۷ نفر می باشد که در مقایسه با میانگین بعد خانوار در حوزه پژوهش که ۵/۴۹ نفر است بسیار بالاست. توجه به این امر نشان می دهد که افراد تحت پژوهش در خانواده های شلوغ و پر اولاد رشد کرده اند و وجود رابطه معنی دار بین این متغیر و رفتارهای بزهکارانه، فرضیه مربوط را در تحقیق حاضر به اثبات می رساند.

یکی دیگر از مسائل قابل طرح و بحث، وجود افراد بزهکار در بین بقیه اعضای خانواده افراد تحت پژوهش می باشد، تعداد قابل توجهی از آنها دارای یک یا چند خویشاوند درجه یک و نزدیک مانند پدر، مادر، برادر، خواهر، با سابقه بزهکاری و محکومیت هستند. آمار نشان می دهد که ۱۲/۵۸ درصد از آنها در خانواده هایی رشد یافته اند که حداقل یکی دیگر از اعضای خانواده شان سابقه محکومیت داشته اند. البته با توجه به شرایط آنها در زمان پاسخگویی به نظر می رسد که این رقم بالاتر از میزان اعلام شده باشد و شاید آنها بنا به ملاحظاتی در زمان حبس از دادن اطلاعات درست و صحیح ابا داشته باشند.

بنابراین همان طور که بیان شد، خانواده به عنوان یکی از عوامل اجتماعی مهم و مؤثر حتی به عنوان اولین واحد اجتماعی، در جریان اجتماعی کردن کودک و شکل گیری شخصیت او سهم بسیار مهم و نقش اساسی دارد. تربیت صحیح والدین و شرایط مناسب خانواده می تواند کودک را از لحاظ اخلاقی و اجتماعی به تعالی رسانده و برعکس شرایط ناسالم و نامناسب خانوادگی، پرورش ناصحیح، رفتار نامساعد، روابط غلط و غیر منطقی والدین با فرزندان، شلوغ بودن خانواده و بسیاری عوامل نامناسب دیگر در خانواده می تواند در بروز رفتارهای بزهکارانه و ایجاد عادات منحرفانه در کودک تأثیر عمیق به جای بگذارد.

منابع و یادداشت ها

- ۱- رک. سیاسی، علی اکبر. **روانشناسی شخصیت**. تهران: انتشارات ابن سینا، ۱۳۵۲، صص ۱۴۷-۱۴۸.
- ۲- رک. دانش، تاج زمان. **مجرم کیست؟ جرم شناسی چیست؟** تهران: انتشارات کیهان، ۱۳۶۹، ص ۸.
- ۳- منبع شماره ۲، ص ۱۱۵.
- ۴- صانعی، محمود. **روانشناسی کیفری**. تهران: انتشارات طهوری، ۱۳۵۷، ص ۴۶.
- ۵- کی نیا، مهدی. **مبانی جرم شناسی** جلد اول. تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۵۷، ص ۴۰.
- ۶- منبع شماره ۵، ص ۱۰۹.
- ۷- منبع شماره ۵، صص ۲۲۱-۲۲۳.
- ۸- رک. کواراسوس، ویلیام. **بزهکاری نوجوانان**. ترجمه ابراهیم رشیدپور. تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۴۵.
- ۹- رک. مسلاواتی، آذر مجید. **آسیب شناسی اجتماعی ایران (جامعه شناسی انحرافات)**. تبریز: انتشارات نوبل، ۱۳۷۴، ص ۸۹.
- 10- See Russell, Dynes, R, and others. **Social Problems: Dissensus and Deviation in an Industrial Society**. New York: Oxford University Press, 1984.
- ۱۱- منبع شماره ۱۰.
- ۱۲- رک. نبوی، بهروز و دیگران. **مقدمه ای بر جامعه شناسی**. تهران: انتشارات خوارزمی، ۱۳۵۵، ص ۳۳۶.
- ۱۳- منبع شماره ۸.
- ۱۴- منبع شماره ۵، ص ۲۵۹.
- ۱۵- کی نیا، مهدی. **مبانی جرم شناسی** جلد اول، بخش دوم. تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۵، ص ۶۷۶.
- ۱۶- منبع شماره ۹، صص ۳-۴.
- ۱۷- علومی، رضا. **جرم شناسی**. تهران: انتشارات اقبال، ۱۳۴۹، ص ۲.
- ۱۸- منبع شماره ۹، ص ۸.

- ۱۹- منبع شماره ۲، ص ۲۴۳ و همچنین منبع شماره ۲۲.
- ۲۰- منبع شماره ۹، صفحه ۲۰.
- ۲۱- منبع شماره ۹.
- ۲۲- آرون، ریمون. **مراحل اساسی اندیشه در جامعه شناسی** جلد دوم، ترجمه باقر پرهام. تهران: سازمان انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی، ۱۳۶۳، ص ۲۷.
- ۲۳- بیرو، آلن. **فرهنگ علوم اجتماعی**. ترجمه باقر ساروخانی. تهران: انتشارات کیهان، ۱۳۶۶، ص ۸۳.
- ۲۴- رک، عابدی، جمال. **درآمدی به تحقیق پیمایشی و تحلیل داده ها**. تهران: مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۶۲، ص ۷.
- ۲۵- منبع شماره ۲۴.
- ۲۶- ماتریسهای پیشرفته ریون **Raven's Progressive Matrices** یکی از آزمونهای مشهور هوش است که با توجه به اوضاع اجتماعی و فرهنگی جامعه ایران استاندارد شده است. این آزمون به نام ابداع کننده اش ریون نام گذاری شده است.
- ۲۷- آزمون شخصیتی چند وجهی مینه سوتا یک آزمون روانی و شخصیتی است که در جامعه ایران توسط عده ای از روانشناسان ایرانی استاندارد شده است. این آزمون به اختصار **M.M.P.I** خوانده می شود که مخفف عبارت زیر است:
- Minnesota Multiphasic Personality Inventory**
- ۲۸- آمار نامه استان کرمان، مرکز آمار ایران، ۱۳۶۵.
- ۲۹- منبع شماره ۵، ص ۱۸۹.
- ۳۰- منبع شماره ۹، ص ۸۷.



شروېشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی